

УДК 372.882  
ББК 74.268.3  
П18

Серія «Усі уроки»  
Заснована 2010 року

**Паращич В. В.**  
П18 Усі уроки зарубіжної літератури. 9 клас. I семестр :  
[Текст] / В. В. Паращич. — Х. : Вид. група «Основа», 2017. —  
222, [2] с. : схеми, табл., іл., CD. — (Серія «Усі уроки» ).  
ISBN 978-617-00-2998-0.

Посібник складено за новою Програмою Міносвіти. Календарно-тематичне планування та плани-конспекти уроків (I семестр) розроблено з урахуванням предметних і ключових компетентностей, вікових особливостей підлітків та новітніх підметодик. Наведені тут матеріали допоможуть вчителю провести урок зарубіжної літератури на найвищому рівні.

Компакт-диск містить усі тексти художніх творів із зарубіжної літератури за Програмою для 9-го класу.

Для вчителів зарубіжної літератури загальноосвітніх навчальних закладів і студентів відповідного фаху педагогічних вишів.

УДК 372.882  
ББК 74.268.3

ISBN 978-617-00-2998-0

© Паращич В. В., укладання, 2017  
© Корягін В. О., макет обкладинки, 2017  
© ТОВ «Видавнична група «Основа»», 2017

# ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА . . . . .	7
КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ УРОКІВ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ . . . . .	8
ПЛАНИ-КОНСПЕКТИ УРОКІВ . . . . .	12
<b>Вступ</b> . . . . .	12
Урок 1. Літературні жанри і стилі. Перехідні явища в літературі . . . . .	12
Урок 2. Специфіка жанрів у різних національних літературах. Розмаїття індивідуальних стилів митців . . . . .	21
<b>Просвітництво</b> . . . . .	25
Урок 3. Історичні умови та провідні ідеї Просвітництва. Вплив філософії на літературу й культуру доби. Художні напрями (просвітницький класицизм, просвітницький реалізм, сентименталізм) . . . . .	25
Урок 4. Джонатан Свіфт «Мандрі Лемюеля Гуллівера...» (частина I). Історія написання твору . . . . .	33
Урок 5. Просвітницькі ідеї у творі Дж. Свіфта «Мандрі Лемюеля Гуллівера...» . . . . .	40
Урок 6. Образ Гуллівера як утілення концепції нової людини у творі Дж. Свіфта «Мандрі Лемюеля Гуллівера...» . . . . .	47
Урок 7. Жанрова своєрідність роману Дж. Свіфта «Мандрі Лемюеля Гуллівера...» (поєднання реалістичних елементів і соціальної фантастики). Засоби комічного (гумор, іронія, сатира, сарказм). Езопова мова . . . . .	55
Урок 8. Йоганн Вольфганг Ґете «Вільшаний король». Роль Й. В. Ґете в історії Просвітництва. Міфологічний зміст образів вірша «Вільшаний король» . . . . .	61
Урок 9. Ідея кохання і щастя, ознаки фольклору в «Травневій пісні» Й. В. Ґете. Нове розуміння природи в ліриці поета. Волелюбні мотиви та протистояння образів персонажів у «Прометей» Й. В. Ґете. Образ Прометея . . . . .	68

Урок 10.	Просвітницька ідея об'єднання людства в оді «До радості» Йоганна Крістофа Фрідріха Шиллера . . .	74
Урок 11.	Ода «До радості» Й. К. Ф. Шиллера. Пафос твору, який став Гімном Євросоюзу. <i>Виразне читання напам'ять</i> . . . . .	82
Урок 12.	<i>Контрольна робота № 1</i> за темами «Вступ», «Просвітництво: творчість Дж. Свіфта, Й. В. Гете, Ф. Шиллера» . . . . .	84
<b>Романтизм</b> . . . . .		87
Урок 13.	Історичні, естетичні, філософські чинники розвитку романтизму. Основні ознаки романтизму як напрямку в літературі й мистецтві. Романтизм у різних країнах . . . . .	87
Урок 14.	Генріх Гейне «Книга пісень» («Не знаю, що стало зо мною...»). Специфіка німецького романтизму у творчості Г. Гейне . . . . .	98
Урок 15.	«Книга пісень» Г. Гейне («На півночі кедр одинокий...», «Коли розлучаються двоє...»): особливості композиції збірки, образ ліричного героя, фольклорні елементи (образи, мотиви, символи, жанрові ознаки пісні та ін.). Утілення високого почуття кохання у віршах митця. Особливості поетичної мови творів. <i>Виразне читання напам'ять</i> . . . . .	105
Урок 16.	Джордж Гордон Ноел Байрон «Хотів би жити знов у горах...», «Мій дух як ніч...». Вплив творчості Байрона на розвиток романтизму в Європі. Протиставлення мрії та дійсності в ліриці поета. Фольклорні й біблійні мотиви у віршах Дж. Г. Н. Байрона . . . . .	110
Урок 17.	Відображення духовного життя особистості, історії та культури Європи в поемі Дж. Г. Н. Байрона «Паломництво Чайльд Гарольда» . . . . .	118
Урок 18.	Герой і автор поеми Дж. Г. Н. Байрона «Паломництво Чайльд Гарольда»: подібність і відмінність. Особливості віршової організації твору (спенсорова строфа). Специфіка зображення образу гетьмана в поемі Байрона «Мазепа» (оглядово): монолог героя, динаміка образу, романтичний пейзаж як засіб увиразнення образу та ін. . . . .	122

Урок 19. <i>Розвиток мовлення. Поетичний практикум за творчістю Дж. Г. Н. Байрона</i> . . . . .	127
Урок 20. <i>Контрольна робота № 2 за темою «Романтизм: творчість Г. Гейне, Дж. Г. Н. Байрона»</i> . . . . .	133
<b>Взаємодія романтизму й реалізму</b> . . . . .	137
Урок 21. Значення творчості Олександра Сергійовича Пушкіна для розвитку світової літератури. Провідні мотиви його лірики («До А. П. Керн» («Я пам'ятаю мить чудову...»), «Я вас кохав...»). Тема кохання та призначення мистецтва у віршах митця . . . . .	137
Урок 22. Лірика О. С. Пушкіна. Тема поета й поезії у віршах митця («Я пам'ятник собі поставив незотлінний...») . . . . .	145
Урок 23. Взаємодія романтизму й реалізму в романі О. С. Пушкіна «Євгеній Онегін». Реалістичне зображення романтичних тем (кохання і відчуження особистості, життя і смерті, розладу мрії і дійсності тощо) та образів (Онегін—Тетяна, Ленський—Ольга) . . . . .	152
Урок 24. Традиції світової літератури й культури в романі О. С. Пушкіна «Євгеній Онегін» (вплив Дж. Г. Н. Байрона та ін.). Дзеркальна композиція (лист Тетяни — відповідь Онегіна — дуель — лист Онегіна — відповідь Тетяни) . . . . .	157
Урок 25. Зображення різних сфер життя (історії і сучасності, столиці і провінції, народних звичаїв і кола культурних інтересів суспільства тощо) в романі О. С. Пушкіна «Євгеній Онегін» . . . . .	161
Урок 26. Художнє новаторство О. С. Пушкіна (у жанрі, мові, авторській позиції, підході до дійсності) й образ автора в романі «Євгеній Онегін» . . . . .	165
Урок 27. <i>Розвиток мовлення. Природа в романі О. С. Пушкіна «Євгеній Онегін»</i> . . . . .	173
Урок 28. Огляд життя та творчості Михайла Юрійовича Лермонтова. Мотиви світової скорботи в ліриці поета («Сосна») . . . . .	180
Урок 29. Зв'язок творчості М. Ю. Лермонтова («І нудно, і сумно...», «На дорогу йду я в самотині...») із традиціями європейського романтизму (Дж. Г. Н. Байрона, Г. Гейне та ін.) . . . . .	190

---

Урок 30. «Герой нашого часу» М. Ю. Лермонтова — філософський, морально-психологічний роман про долю покоління. Особливості розвитку сюжету й композиції у творі . . . . .	195
Урок 31. Сюжет роману М. Ю. Лермонтова «Герой нашого часу». Зв'язок твору з історичною і духовною атмосферою доби . . . . .	203
Урок 32. М. Ю. Лермонтов «Герой нашого часу». Складність образу Печоріна, засоби його розкриття, духовна трагедія . . . . .	207
Урок 33. Печорін у системі образів роману М. Ю. Лермонтова «Герой нашого часу». Новаторство письменника в жанрі роману . . . . .	213
Урок 34. <i>Контрольна робота № 3</i> за темою «Взаємодія романтизму й реалізму: творчість О. С. Пушкіна, М. Ю. Лермонтова» . . . . .	219
<b>ЛІТЕРАТУРА . . . . .</b>	<b>223</b>
<b>ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ . . . . .</b>	<b>224</b>

## ПЕРЕДМОВА

Методичний посібник серії «Усі уроки» створено відповідно до оновленої 2016 року Програми Міністерства освіти і науки України для 11-річної школи. Видання містить календарно-тематичне планування та розширені плани-конспекти уроків для викладання зарубіжної літератури у I семестрі 9-го класу.

Значну увагу авторка приділила реалізації *компетентнісного підходу* у викладанні літератури як однієї з найактуальніших вимог реформи сучасної освіти. Такий підхід передбачає *опанування методик компетентнісного навчання, розуміння сутності нової української школи*. Компетентнісний підхід тісно пов'язаний з особистісно орієнтованим та діяльнісним підходами до навчання, а провідною метою розвитку компетентностей на уроках зарубіжної літератури є передусім виховання всебічно розвинутої особистості, гідного громадянина України.

Наш посібник допоможе розв'язати ці завдання. Видання містить тематичні блоки, що завершуються контрольними роботами у двох варіантах; уроки розвитку зв'язного мовлення й позакласного читання; додатки з матеріалами, що сприятимуть зацікавленню учнів предметом. Багато уваги приділено груповим формам роботи, виконанню індивідуальних завдань, залученню дев'ятикласників до проведення уроку, прийомам критичного мислення й активним методам навчання, рольовим іграм, бесідам з елементами дискусії, міжлітературним і міжпредметним зв'язкам, сучасним засобам подання матеріалу (з опором на візуальну пам'ять).

Наш посібник стане в пригоді не лише словесникам-початківцям, а й досвідченим педагогам (творчий учитель може доповнити запропоновані тут форми й методи роботи власними напрацюваннями, зважаючи на рівень навчальних досягнень учнів конкретного класу), оскільки допомагає обрати раціональні способи викладання навчального матеріалу, пропонує різні прийоми активізації образного, логічного, асоціативного мислення, що розвиває спостережливість, пам'ять, зв'язне мовлення, культуру спілкування й естетичний смак, дає змогу якнайповніше розкрити виховний потенціал художньої літератури.

# КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ УРОКІВ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

## 9-й КЛАС. I СЕМЕСТР

На навчальний рік — 70 год. На I семестр — 34 год. На тиждень — 2 год.

На текстуальне вивчення літературних творів — 29 год.

На контрольні роботи — 3 год.

На уроки розвитку зв'язного мовлення — 2 год.

№ з/п	Тема	Дата	Примітки
<i><b>Вступ</b></i>			
1	Літературні жанри і стилі. Перехідні явища в літературі		
2	Специфіка жанрів у різних національних літературах. Розмаїття індивідуальних стилів митців		
<i><b>Просвітництво</b></i>			
3	Історичні умови та провідні ідеї Просвітництва. Вплив філософії на літературу й культуру доби. Художні напрями (просвітницький класицизм, просвітницький реалізм, сентименталізм)		
4	Джонатан Свіфт «Мандрі Лемюеля Гуллівера...» (частина I). Історія написання твору		
5	Просвітницькі ідеї у творі Дж. Свіфта «Мандрі Лемюеля Гуллівера...»		
6	Образ Гуллівера як утілення концепції нової людини у творі Дж. Свіфта «Мандрі Лемюеля Гуллівера...»		
7	Жанрова своєрідність роману Дж. Свіфта «Мандрі Лемюеля Гуллівера...» (поєднання реалістичних елементів і соціальної фантастики). Засоби комічного (гумор, іронія, сатира, сарказм). Езопова мова		
8	Йоганн Вольфганг Ґете «Вільшаний король». Роль Й. В. Ґете в історії Просвітництва. Міфологічний зміст образів вірша «Вільшаний король»		

№ з/п	Тема	Дата	Примітки
9	Ідея кохання і щастя, ознаки фольклору в «Травневій пісні» Й. В. Гете. Нове розуміння природи в ліриці поета. Волелюбні мотиви та протистояння образів персонажів у «Прометей» Й. В. Гете. Образ Прометея		
10	Просвітницька ідея об'єднання людства в оді «До радості» Йоганна Крістофа Фрідріха Шиллера		
11	Ода «До радості» Й. К. Ф. Шиллера. Пафос твору, який став Гімном Євросоюзу. <i>Виразне читання напам'ять</i>		
12	<i>Контрольна робота № 1</i> за темами «Вступ», «Просвітництво: творчість Дж. Свіфта, Й. В. Гете, Ф. Шиллера»		
<b>Романтизм</b>			
13	Історичні, естетичні, філософські чинники розвитку романтизму. Основні ознаки романтизму як напрямку в літературі й мистецтві. Романтизм у різних країнах		
14	Генріх Гейне «Книга пісень» («Не знаю, що стало зо мною...»). Специфіка німецького романтизму у творчості Г. Гейне		
15	«Книга пісень» Г. Гейне («На півночі кедр одинокий...», «Коли розлучаються двоє...»); особливості композиції збірки, образ ліричного героя, фольклорні елементи (образи, мотиви, символи, жанрові ознаки пісні та ін.). Утілення високого почуття кохання у віршах митця. Особливості поетичної мови творів. <i>Виразне читання напам'ять</i>		
16	Джордж Гордон Ноел Байрон «Хотів би жити знов у горах...», «Мій дух як ніч...». Вплив творчості Байрона на розвиток романтизму в Європі. Протиставлення мрії та дійсності в ліриці поета. Фольклорні й біблійні мотиви у віршах Дж. Г. Н. Байрона		
17	Відображення духовного життя особистості, історії та культури Європи в поемі Дж. Г. Н. Байрона «Паломництво Чайльд Гарольда»		



№ з/п	Тема	Дата	Примітки
18	Герой і автор поеми Дж. Г. Н. Байрона «Паломництво Чайльд Гарольда»: подібність і відмінність. Особливості віршової організації твору (спенсера строфа). Специфіка зображення образу гетьмана в поемі Байрона «Мазепа» (оглядово): монолог героя, динаміка образу, романтичний пейзаж як засіб увиразнення образу та ін.		
19	<i>Розвиток мовлення.</i> Поетичний практикум за творчістю Дж. Г. Н. Байрона		
20	<i>Контрольна робота № 2</i> за темою «Романтизм: творчість Г. Гейне, Дж. Г. Н. Байрона»		
<b><i>Взаємодія романтизму й реалізму</i></b>			
21	Значення творчості Олександра Сергійовича Пушкіна для розвитку світової літератури. Провідні мотиви його лірики («До А. П. Керн» («Я пам'ятаю мить чудову...»), «Я вас кохав...»). Тема кохання та призначення мистецтва у віршах митця		
22	Лірика О. С. Пушкіна. Тема поета й поезії у віршах митця («Я пам'ятник собі поставив незотлінний...»)		
23	Взаємодія романтизму й реалізму в романі О. С. Пушкіна «Євгеній Онегін». Реалістичне зображення романтичних тем (кохання і відчуження особистості, життя і смерті, розладу мрії і дійсності тощо) та образів (Онегін—Тетяна, Ленський—Ольга)		
24	Традиції світової літератури й культури в романі О. С. Пушкіна «Євгеній Онегін» (вплив Дж. Г. Н. Байрона та ін.). Дзеркальна композиція (лист Тетяни — відповідь Онегіна — дудель — лист Онегіна — відповідь Тетяни)		
25	Зображення різних сфер життя (історії і сучасності, столиці і провінції, народних звичаїв і кола культурних інтересів суспільства тощо) в романі О. С. Пушкіна «Євгеній Онегін»		
26	Художнє новаторство О. С. Пушкіна (у жанрі, мові, авторській позиції, підході до дійсності) й образ автора в романі «Євгеній Онегін»		

№ з/п	Тема	Дата	Примітки
27	<i>Розвиток мовлення.</i> Природа в романі О. С. Пушкіна «Євгеній Онєгін»		
28	Огляд життя та творчості Михайла Юрійовича Лермонтова. Мотиви світової скорботи в ліриці поета («Сосна»)		
29	Зв'язок творчості М. Ю. Лермонтова («І нудно і сумно...», «На дорогу йду я в самотині...») із традиціями європейського романтизму (Дж. Г. Н. Байрона, Г. Гейне та ін.)		
30	«Герой нашого часу» М. Ю. Лермонтова — філософський, морально-психологічний роман про долю покоління. Особливості розвитку сюжету й композиції у творі		
31	Сюжет роману М. Ю. Лермонтова «Герой нашого часу». Зв'язок твору з історичною і духовною атмосферою доби		
32	М. Ю. Лермонтов «Герой нашого часу». Складність образу Печоріна, засоби його розкриття, духовна трагедія		
33	Печорін у системі образів роману М. Ю. Лермонтова «Герой нашого часу». Новаторство письменника в жанрі роману		
34	<i>Контрольна робота № 3</i> за темою «Взаємодія романтизму й реалізму: творчість О. С. Пушкіна, М. Ю. Лермонтова»		

# ПЛАНИ-КОНСПЕКТИ УРОКІВ

## ВСТУП

### УРОК 1

#### ЛІТЕРАТУРНІ ЖАНРИ І СТИЛІ. ПЕРЕХІДНІ ЯВИЩА В ЛІТЕРАТУРІ

**Мета (формувати компетентності): предметні** (знання про літературні жанри та стилі, перехідні явища в літературі; словниковий запас; розвинені зв'язне мовлення та критичне мислення; прагнення сповідувати загальнолюдські цінності); **ключові** (*уміння вчитися*: активну пізнавальну діяльність; *комунікативні*: навички спілкування в колективі; *інформаційні*: вміння знаходити потрібну інформацію та подавати її; *загальнокультурні*: прагнення до літературної освіти, естетичний смак, світогляд).

**Тип уроку:** урок формування знань, умінь і навичок.

**Основні терміни й поняття:** літературні роди і стилі, загальне та національне.

**Міжпредметні зв'язки:** історія, етика, естетика, українська література.

**Обладнання:** підручник; літературознавчий словник; роздавальний матеріал<sup>1</sup> за темою уроку; медіазасоби.

### ПЕРЕБІГ УРОКУ

#### I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

#### II. ОГолошення теми й мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

##### Міні-дискусія

Учитель. «Є два найбільших винаходи в історії: друкарство, що привчило нас читати книги, і телебачення, що відірвало нас від них», — стверджував французький літератор Жорж Елґозі. Заслужений працівник культури України Марія Михайлівна Мах так висловлюється з цього приводу: «Сьогодні проблема читання існує

<sup>1</sup> Тут і далі: за можливості — відеопрезентація.

по всій Україні та, мабуть, у всьому світі. І що збило юнацтво із цього звичного ритму читати книги? Інтернет. Діти беруть готову інформацію, без переживань, аналітики, і це начебто замінює їм книгу. І в суспільстві це видно: ми спостерігаємо, що молодь перетворюється на пасивного споживача інформації, а пасивність впливає на розвиток духовності й моральності. Коли читаєш літературу, ти сам собі режисер прочитаного — те, що хотів передати автор, краса слова відчуваються як згусток енергії. Це розвиває уяву, людина виховується через книгу... Якщо немає інтересу до книги через задоволення, потрібно виховувати це через потребу».

▼ Чи згодні ви з цими твердженнями?

### III. ЕМОЦІЙНЕ НАЛАШТУВАННЯ НА РОБОТУ НАД ТЕМОЮ УРОКУ

#### 1. Слово вчителя

— Громадське опитування в багатьох країнах свідчить, що більшість наших сучасників мало читає, надаючи перевагу телебаченню та інтернету, спілкуванню в соціальних мережах. Дехто навіть вважає, що читання художньої літератури несумісне з орієнтуванням на успіх: адже в успішних людей вільного часу взагалі немає.

Звернімося до класики. Французький філософ XVIII століття Дені Дідро вважав, що люди припиняють мислити, лише коли перестають читати. На думку Франческо Петрарки, книги мають особливу чарівність, вони викликають у людини почуття насолоди. Хороша книга здатна підтримати, дати ділову пораду, стати живим другом. Адже художня література крім своїх основних функцій (естетичної, комунікативної та пізнавальної) дає нам можливість розвиватися як особистості, розвивати свій інтелект і мислення. Завдяки чому це відбувається? Що ми бачимо на сторінці книги? Сукупність символів, яка вибудовується в образи, характери, створює настрій, викликає почуття, тобто розум бере активну участь у цьому процесі. Знаходячи інформацію в інтернеті, ми лише фіксуємо, завантажуємо її, але не осмислюємо. Отже, читання розвиває образне мислення, яке відповідає за творчу складову нашого розвитку.

Чи можна передати почуття, відчуття словами? Так, але це складно. Можна описати картину природи, свої пригоди, але описати почуття, які пережили тієї миті, нелегко. Проте можна передати власні почуття, ідеї, думки через персонажів твору. Якщо книга вразила читача, заповонила його уяву, то він відчуває те саме, що й герої цієї книги.

Звідси випливає висновок: завдяки читанню ми переживаємо події разом із персонажами, як у реальному житті, отримуємо певні відчуття в ситуаціях, у яких опиняються улюблені герої. Іноді це просто перевертає уявлення читача, і він змінює своє ставлення до життя, краще розуміє ситуацію, у якій сам опинився, або причини вчинків оточуючих.

Художня література формує наш світогляд, причому не примусово: оцінюючи поведінку персонажів, зіставляючи різні погляди на життя, ми робимо усвідомлений вибір, а це — спосіб пізнати себе.

Читання розширює світогляд, збагачує словниковий запас, розвиває мовлення людини. На цьому наголошував іще Вольтер: «Читаючи авторів, які добре пишуть, ми звикаємо правильно говорити». Сьогоднішнє розмовне мовлення дуже спрощене й захарашчене іноземними словами та суржи́ком або одвертою лайкою, а читання допомагає виправити ці вади, навіть дозволяє розсунути межі звичного життя: це і процес пізнання світу, і спосіб поспілкуватися з автором завдяки книзі, і можливість поліпшити свій настрій або віднайти відповіді на нагальні запитання. Отже, читають не тільки для задоволення або щоб заповнити час: читання — це прекрасний різновид дозвілля, а також відмінний інструмент підтримання фізичного і психічного здоров'я, розвинення особистості.

- ▼ Заповніть таблицю «Переваги й недоліки читання книг і перегляду кінофільмів, телепередач», зробіть висновки.

### Очікувана відповідь

#### Переваги й недоліки читання книг і перегляду кінофільмів, телепередач

Книги		Телебачення	
переваги	недоліки	переваги	недоліки
Допомагають пізнати світ, розвивають емпатію (здатність до співпереживання), сприяють моральному та психічному здоров'ю, за деякими даними — навіть подовжують життя	Потрібно багато часу, може спричинити вади зору, постави	Яскраве, наочне, образне; не перевантажує розум, тому що швидко забувається	Не сприяє розвитку інтелекту, творчої уяви; усе подано в готовому вигляді
<b>Висновки: ...</b>		<b>Висновки: ...</b>	

## 2. Експрес-анкетування

- ▼ Назвіть літературні твори, які ви прочитали влітку.

- ▼ Які ідеї, герої, описані в книгах ситуації та почуття допомогли вам по-іншому поглянути на те, що відбувається з вами чи у світі?
- ▼ Що ви плануєте прочитати в майбутньому? Назвіть теми, жанри, персоналії.

#### **IV. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ**

##### **1. Словникова робота (запис до зошитів)**

- ▼ Що таке *роди літератури*? Пригадайте їхні особливості.

*Епос* — один із трьох родів літератури, відмінний за своїми ознаками від лірики та драми. Основа епічного твору — розповідь від автора. І в оповіданні, і в повісті, і в романі змальовано події й образи людей; матеріал викладено у прозовій формі; різняться вони лише обсягом матеріалу та ступенем докладності зображення.

##### **Основні особливості епосу**

- Розповідь про події як такі, що вже відбулися;
- зображення людини через її вчинки, поведінку, особливості мовлення тощо;
- різноманітні описи;
- рівний («епічний») тон викладу;
- менш інтенсивне, ніж у ліриці, використання образотворчих засобів;
- прозова форма.

*Лірика* — 1. Один із трьох родів художньої літератури, у якому навколишню дійсність зображено шляхом передавання почуттів, настроїв, переживань, емоцій ліричного героя чи автора. 2. Певний віршовий твір або сукупність творів.

##### **Основні особливості лірики**

- Вираження почуттів і роздумів, що викликані зовнішніми обставинами;
- елементи розповіді, описи;
- висока образність та емоційність;
- інтенсивне використання образотворчих засобів;
- стислість викладу;
- віршова форма;
- малий обсяг.

Для лірики є характерним ліричний герой. *Ліричний герой* — образ, що виникає в уяві читача під враженням від висловлених у творі почуттів, переживань, роздумів. Ліричний герой не обов'язково тотожний авторові.

### Особливості ліро-епічних жанрів

Сполучають елементи	
епосу	лірики
Сюжетність, характеристика дійових осіб, розповідь, описи	Наявність ліричного героя, відтворення почуттів і роздумів героя, віршова форма

*Драма* — 1. Один з основних родів художньої літератури, що зображує дійсність безпосередньо через висловлювання та дії самих персонажів. 2. Один із жанрів драматичного роду, нарівні з комедією, трагедією. Це п'єса соціального чи побутового характеру з гострим конфліктом, який розвивається в постійному напруженні.

#### Особливості драматичних творів

- Зображення людини через її вчинки, поведінку, висловлювання;
- рушій дії — гострий конфлікт;
- відтворення подій як живого процесу, що відбувається в цей момент;
- діалогічний виклад художнього матеріалу;
- поділ тексту на дії, картини, яви;
- наявність ремарок;
- призначення твору для вистави на сцені;
- прозова або віршова форма.

#### 2. Літературознавча робота (в групах)

- ▼ Об'єднайтеся в 4 групи. Доберіть приклади літературних жанрів і родів із-поміж вивченого у попередніх класах: *1-ша група* — драми; *2-га група* — епосу; *3-тя група* — лірики; *4-та група* — перехідних явищ у літературних родах і жанрах.

#### Очікувані відповіді

Рід	Жанр	Приклад (автор, твір)
<i>Літературні жанри й роди</i>		
<i>1-ша група</i>		
Драма	Трагедія	Есхіл «Прометей закутий», В. Шекспір «Ромео і Джульєтта»
	Драма	Ф. Шиллер «Вільгельм Телль», І. П. Котляревський «Наталка Полтавка»
	Комедія	Мольєр «Міщанин-шляхтич»
	...	...

Рід	Жанр	Приклад (автор, твір)
<i>2-га група</i>		
Епос	Роман	В. Скотт «Айвенго», М. де Сервантес «Дон Кіхот»
	Повість	Р. Бах «Чайка Джонатан Лівінгстон», В. В. Биков «Альпійська балада»
	Оповідання	Дж. Олдрідж «Останній дюйм»
	Новела	О. Генрі «Дари волхвів»
	Казка-притча	А. де Сент-Екзюпері «Маленький принц»
	...	...
<i>3-тя група</i>		
Лірика	Елегія	Тіртеї «Добре вмирати тому...»
	Ода	Горацій «До Мельпомени»
	Сонет	Ф. Петрарка «Благословенні будьте, день і рік...», «Як не любов, то що це може бути?..»; В. Шекспір «Я кличу смерть — дивитися на бридло...», «Її очей до сонця не рівняли...»
	Громадянська	О. С. Пушкін «19 жовтня 1825 року»
	Патріотична	Р. Л. Стівенсон «Вересовий трунок», Б. Ш. Оуджава «До побачення, хлопчики...»
	Філософська	...
	Пейзажна	...
	Інтимна	...
<b><i>Перехідні явища в літературних родах і жанрах</i></b>		
<i>4-та група</i>		
Ліро-епічний	Лірична поема	Вергілій «Енеїда»
	Балада	А. Міцкевич «Світязь»
	Байка	Езоп «Крук і Лисиця»
Ліро-драматичний	Драматична поема	Й. В. Гете «Фауст»; Дж. Г. Н. Байрон «Манфред»; Леся Українка «В катакомбах», «У пущі»; Олександр Олесь «По дорозі в Казку»
...	...	...

Учитель. У літературі також існують роман у новелах, роман у віршах, вірші в прозі та ін. Їх ми вивчатимемо згодом.



## V. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

### Робота з підручником. Словникова робота (запис до зошитів)

- ▼ Ознайомтеся з поняттями *літературний стиль* (напрямів, течій), *стиль доби*, *стиль індивідуальний (стиль письменника)* за підручником або словником.

*Стиль* (від латин. *stylus* — паличка для письма, загострений кіл, стебло) — у загальному значенні сукупність характерних ознак, особливостей, властивих чому-небудь. У вузькому значенні — сукупність характерних рис літератури або мистецтва певної епохи або науки, а також сукупність ознак, які характеризують мистецтво певного народу, країни (*голландський, український стиль; східний, західний стиль*).

У літературі *стиль* — сукупність прийомів у використанні засобів мови, притаманних певній літературній школі, властивих якомусь письменникові (*авторський стиль*) або літературному твору (*ораторський, поетичний стиль*), літературному напрямку, жанру.

*Стиль доби* — сукупність ознак, характерних для певного часу.

## VI. УЗАГАЛЬНЕННЯ ВИВЧЕНОГО НА УРОЦІ МАТЕРІАЛУ

### Літературознавча робота (в групах)

- ▼ У складі тих самих груп за цитатами визначте жанри, назви та авторів творів.

#### Завдання для 1-ї групи

— Вам не треба боятись, — заспокійливо мовив він, нахилившись уперед і поплескавши її по руці. — Я певен, що найближчим часом ми все владнаємо. Бачу, ви приїхали поїздом сьогодні вранці.

— Хіба ви мене знаєте?

— Ні. Але за вашою лівою рукавичкою я помітив квиток на зворотну дорогу. Ви вирушили рано-вранці і, перш ніж дістатися станції, довго їхали розгаслим путівцем на бідарці.

Дама рвучко сіпнулася і спантеличено глянула на мого друга.

— У цьому, любя пані, жодної таємниці немає, — мовив він, усміхаючись. — Лівий рукав вашої жакетки заляпано грязюкою не менш як у семи місцях. Плями зовсім свіжі. А бідарка, як жодний інший екіпаж, обляпує їздця болотом, надто коли сидіти від кучера ліворуч.

(Оповідання «Пістрява стрічка» А. Конана Дойла.)

**Завдання для 2-ї групи**

І нині тут, в забутій глушині,  
В оселі хуг страшних і снігопаду,  
Я радісну й солодку мав віраду:  
Я трьох із вас, о друзі, в тишині  
Тут обійняв. Поета дім опальний,  
О, Пушчин мій, ти перший навістив;  
Ти звеселив вигнання день печальний,  
В ліцея день його перетворив.

*(Ліричний вірш «19 жовтня 1825 року» О. С. Пушкіна.)*

**Завдання для 3-ї групи**

Але ці дні норду виманювали Лонгрена з його теплого будиночка частіше за сонце, що за доброї години закидає море й Каперну покривалами повітряного золота. Лонгрен виходив на місток, який спочивав на довгих рядах паль, і край цього дощатого молу довго курич люльку, роздмухану вітром, дивлячись, як оголене біля берегів дно димиться сивою піною, а та щосили квапиться слідом за валами, гуркотливий біг яких до чорного, штормового виднокраю наповнює простір табунами фантастичних гривастих істот, які мчать у розгнужданому лютому розпачі до далекої розради. Скиглення й клекіт, ревуча стрілянина величезних злетів води й, здавалося, зримий струмінь вітру, який смугає околиці,— таку силу мав його рівний пробіг,— давали змученій душі Лонгрена ту притертість, приголомшення, що, зводячи горе до неясного суму, діє до пари глибокому сну.

*(Повість «Пурпурові вітрила» Олександра Гріна.)*

**Завдання для 4-ї групи**

Пан Журден. Ви мені прислали такі вузькі шовкові панчохи, що я ледве в них вліз. Ось маєте: аж дві петельки луснуло.

Кравець. Вони ще розтягнуться.

Пан Журден. Так, так, коли всі петельки луснуть. Та ще й черевики, що ви їх замовили для мене, страх як муляють мені ноги.

Кравець. Зовсім не муляють, пане.

Пан Журден. Як то не муляють?!

Кравець. Ні, вони зовсім вам не муляють.

Пан Журден. А я вам кажу, що муляють.

Кравець. Це вам тільки так здається.

Пан Журден. Того й здається, тому що я таки добре те відчуваю. Не боліло б, то не здавалося б!

Кравець. Гляньте-но: не кожний придворний має таке розкішне вбрання. Дивом дивуюся, як мені пощастило зробити вам

такий строгий костюм, хоч і не чорного кольору, — для цього слід бути справді високим майстром. Б'юсь об заклад, що й найкращий кравець не зуміє такого пошити.

Пан Журден. Що ж це таке? Ви пустили квіточки голівками донизу.

Кравець. Але ж ви й слова не сказали, що хочете догори.

Пан Журден. А хіба про це треба говорити?

Кравець. Аякже. Усі аристократи носять тільки так!

(Комедія «Міщанин-шляхтич» Мольєра.)

## VII. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

### 1. Творча робота

- ▼ Складіть (усно) твори-мініатюри (5–7 речень) про якусь повсякденну ситуацію, використавши фразеологізми й афоризми, запозичені з творів художньої літератури.

#### **Фразеологізми й афоризми для складання творів-мініатюр**

- Ахіллесова п'ята, троянський кінь, яблуко розбрату (*давньогрецька міфологія*).
- Ти назавжди береш на себе відповідальність за тих, кого приручив (*А. де Сент-Екзюпері*).
- Варто судити не за словами, а за справами (*А. де Сент-Екзюпері*).
- Ніщо не вартує нам так дешево й не цінується так дорого, як ввічливість (*М. де Сервантес*).
- Похвала тільки тоді гарна, коли гарний той, хто хвалить (*М. де Сервантес*).
- Старанність — запорука успіху (*М. де Сервантес*).

### 2. Літературна гра «Четвертий зайвий»

- ▼ Знайдіть четверте зайве у кожному рядку:
  - а) Горацій, В. Шекспір, Сапфо, Есхіл;
  - б) Лі Бо, Омар Хайям, Гомер, Ду Фу;
  - в) Овідій, Ф. Петрарка, М. де Сервантес, В. Шекспір;
  - г) А. де Сент-Екзюпері, Р. Бах, Дж. Донн, Б. Космовська.

## VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

**Для всіх:** уміти пояснювати поняття *літературні жанри та стилі*, наводити приклади.

**Індивідуальне:** проанонсувати улюблену книгу, щоб зацікавити нею однолітків.

**Творче:** скласти пам'ятку «Як обрати книжку, щоб полюбити читання».